

Vlaanderen
is kansrijk opgroeien

Veilig verblijf

En andere woonplekken in de jeugdhulp

Opgroeien

INHOUD

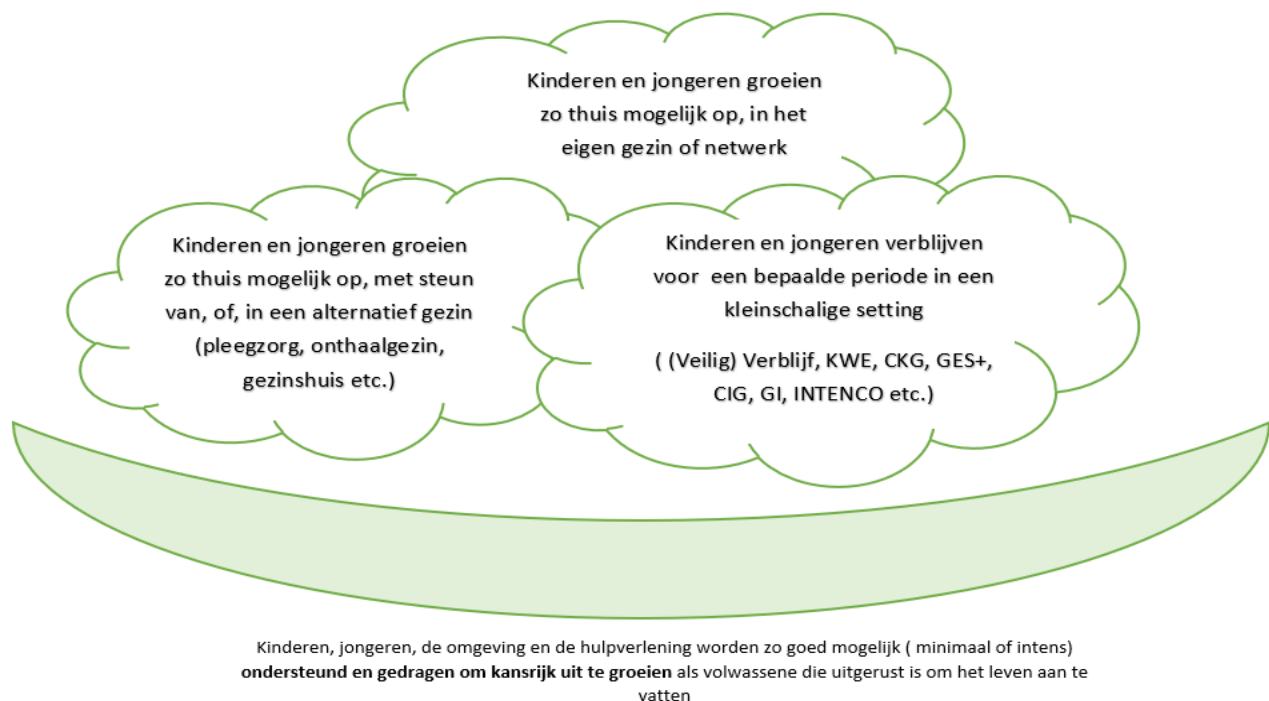
Wonen op een andere plek dan thuis.....	4
De jongere en zijn unieke situatie vragen maatwerk	5
Gewoon als het kan	6
Bijzonder als het moet	9
De jongere en het netwerk als co-expert en co-creator	10
De relatie tussen jongere/context en profesional als fundament	11
Professionele Zorg voor personeel	11
Verknopen met de buurt	12
Het belang van zingeving	12
Zorg organiseren doen we samen	13
“veilig verblijf”: hoe stimuleren we beweging in de ontwikkeling van jongeren met een complexe rugzak?	14
Situering	14
Doelgroep	14
Finaliteit	15
Gedeelde collectieve puzzelplicht	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Het Intersectoraal traject	15
Zingeving en Dagbesteding	16
Reageren op onveilig gedrag	16
Visie op afzondering	17
Visie op time-out	18
Architecturale en ruimtelijke omgeving	18
Het recht om een klacht te uiten	19
Opvolging van het traject	20
Erkenningsbesluit, inspectie en kwaliteitsbeleid	20
Belangrijke thema's	20

Ondersteuningstraject(en)	20
Commissie van Toezicht	20
Referenties.....	22

WONEN OP EEN ANDERE PLEK DAN THUIS

Trajecten in de jeugdhulp richten zich op jongeren, hun ouders en hun bredere context die het op allerlei vlakken moeilijk hebben. Ieder traject is uniek en is voortdurend in beweging. Meestal volstaat ondersteuning thuis en in de context, maar in een aantal gevallen, wanneer ontwikkelingskansen in de eigen context onvoldoende gegarandeerd kunnen worden of de situatie thuis niet veilig is, zal de jongere, tijdelijk, op een andere, veilige plek moeten wonen.

Een alternatieve vorm van wonen voor jongeren, moet allereerst georganiseerd worden binnen een doorgedreven gezinsklimaat. Indien blijkt dat dit voor een jongere zorginhoudelijk niet realistisch is, pleiten we ervoor om jongeren en hun omgeving te begeleiden en te ondersteunen in (kleinschalige) residentiële woonvormen. Deze vormen van wonen zijn altijd 'zo kort als mogelijk en zo lang als nodig'. Het is belangrijk dat jongeren op termijn een duurzaam perspectief op kansrijk opgroeien kunnen krijgen.

Het is de maatschappelijke plicht van jeugdhulp om na te denken hoe ook die jongeren **zo gewoon mogelijk kunnen opgroeien**, met de **gepaste kwaliteitsvolle ondersteuning en zorg**. Vanuit Opgroeien schuiven we een kader naar voren waarbinnen de residentiële component van deze zorg in Vlaanderen vorm kan krijgen. Als basis voor dit kader gebruiken we het Kinderrechtenverdrag en het decreet rechtspositie van de minderjarige in de jeugdhulp. Wij ervaren de vormgeving van visie op zorg en ondersteuning als een gedeelde verantwoordelijkheid tussen beleid en praktijk. We vinden het onze plicht om mee na te denken over een richtinggevend kader dat ruimte laat voor organisaties om een eigen cultuur te ontwikkelen en eigen expertise in te brengen.

Het is de opdracht van de overheid om erkende voorzieningen te ondersteunen en op te volgen. Deze visie vormt hiertoe een belangrijk inhoudelijke stap. Deze visie zal verder zijn ingang krijgen in het besluit van de Vlaamse Regering betreffende de erkenningsvoorwaarden en de subsidienormen voor voorzieningen in de jeugdhulp, én in het kwaliteitskader en zo ook in de opvolging van de voorzieningen. Deze visie is ook een eerste belangrijke stap in het uitwerken van het toekomstverhaal van Opgroeien waarin men wil streven naar een geïntegreerd jeugd- en gezinsbeleid.

Tot slot is deze visie een oneindig verhaal en zal op gepaste momenten, én samen met alle belanghebbenden, aangevuld worden met bijkomende accenten en voortschrijdende inzichten over allerlei zaken waaronder bv. de samenwerking met onderwijs en de geestelijke gezondheidszorg, het puzzeloverleg, een uitgewerkte visie op agressie en afzondering enz.

Naast de beschrijving van algemene krijtlijnen over het wonen op een andere plek, gaan we heel specifiek in op de werkvorm “veilig verblijf”.

DE JONGERE EN ZIJN UNIEKE SITUATIE VRAGEN MAATWERK

Om kwaliteitsvolle zorg te organiseren, is het belangrijk om te starten met het definiëren van het vertrekpunt van waaruit we deze zorg organiseren. Voor ons is dat, vanuit een positieve mensvisie, een gerichtheid op de vragen, verlangens, dromen en noden die een jongere en zijn netwerk ervaren, ongeacht de zware rugzak, de trauma's, stoornis(sen), mentale beperkingen en/of moeilijke relaties met de context die een jongere met zich meedraagt. Die positieve mensvisie gaat er vanuit dat elke jongere basisbehoeften heeft en zingeving wil ervaren, hoe klein ook. Vanuit die overtuiging vinden we het belangrijk om ons te focussen op het creëren van een omgeving waar jongeren mogen zijn (belonging), waar ze dingen kunnen leren (competency), waar ze autonomie ervaren (independence) en waar jongeren zelf vrijgevig kunnen zijn t.a.v. hun omgeving (generosity) (Brendtro & du Toit, 2014). De hulpverlening moet een al dan niet fysieke plaats van verbinding en zingeving zijn die het toekomsttraject van een jongere effectief faciliteert en waar jongeren in hun zijn, groei en ontwikkeling gestimuleerd worden.

We weten dat de problematieken en beperkingen die jongeren en hun omgeving met zich meedragen, vaak complex en moeilijk zijn en veel van de veerkracht/draagkracht vragen van hulpverleners en organisaties. We weten dat het een uitdaging is om in deze context niet altijd te focussen op het moeilijke gedrag en te zoeken naar die kleine betekenisvolle successen en stimulansen. Complexe problematieken en beperkingen mogen bovenstaande doelstelling nooit uit het oog doen verliezen.

Gesprekken met experts, wetenschappers en praktijkmedewerkers hebben ons geleerd dat, ongeacht de sector waar een jongere terecht komt, bovenstaand vertrekpunt voor alle jongeren opgaat. Deze woorden lijken evident. Toch vinden we het belangrijk om dit vertrekpunt te expliciteren. Het zorgt er namelijk voor dat we niet vertrekken vanuit een aanbod, een collectiviteit of een voorgestructureerde visie op wat goede zorg zou moeten zijn. Concreet wil dit ook zeggen dat voor ons, “de prikkelarme voorziening”, “de beperking”, “de GES+ - werking”, “het label” nooit een eenzijdige legitimatie kan vormen om te handelen: de ontmoeting en actie moeten samen met de jongere en betrokkenen vorm gegeven worden. Dit vraagt continu maatwerk en flexibel (bij)schakelen gedurende deze hulpverleningstrajecten.

In deze context zien wij verblijf dan ook als “een plek” waar de jongere, zo lang als nodig, en zo kort als mogelijk kan verblijven. Een plek die de nodige stabiliteit kan creëren en zuurstof kan geven aan alle actoren. Een plek waar de hulp voor de jongere, ouders en zijn (bredere) netwerk georganiseerd wordt en maatwerk is, elke keer opnieuw. De antwoorden die een situatie vraagt, kunnen het hulpaanbod van de

alternatieve woonplek van een jongere overstijgen. Daarom willen we evolueren naar een vorm van “integrated care”. We stellen dan ook als ambitie om vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid, over organisaties en disciplines heen, het beste hulpverleningsplan op te maken als antwoord op wat een jongere en zijn netwerk (op dat moment) nodig hebben. Indien er nog geen vorm van trajectbegeleiding voor de jongere en zijn context geïnstalleerd was, wordt er binnen dit netwerk al gekeken wie een vorm van trajectbegeleiding kan opnemen voor, tijdens en na het traject.

Om dit waar te maken, plaatsen we de jeugdhulp in de maatschappij. Hiermee bedoelen we dat de organisaties maximaal de bestaande en reguliere actoren en basisvoorzieningen aanspreken en de krachten van de context gebruiken, en slechts, wanneer het niet anders kan, bijschakelen naar meer intensieve hulp. Het verknopen van expertises is hierbij ook een belangrijk element. We verwachten dat organisaties, zowel zorginhoudelijk als infrastructureel, lopende ondersteuning (bestaande school-, vrijetijdsactiviteiten, ...) verder laten lopen zonder breuken te installeren.

Finaal beogen we dat de (residentiële) hulpverlening een plaats is waar jongeren, ouders, context, de hulpverlening en de maatschappij (terug) met elkaar kunnen verbinden, vanuit een wezenlijke interesse in en een duurzaam engagement naar elkaar toe.

GEWOON ALS HET KAN

Wij zijn gewone jongeren in een ongewone situatie

(Onderzoeksrapport Cachet vzw & SOS Kinderdorpen¹)

Jongeren die thuis onvoldoende ontwikkelingskansen krijgen en in een onveilige situatie opgroeien, kunnen, al dan niet tijdelijk, op een andere woonplek verblijven. Deze minderjarigen omschrijven zichzelf als gewone jongeren in een ongewone situatie die zo gewoon mogelijk willen opgroeien. Deze uitdaging vraagt een grote denkoefening over hoe we deze woonplekken moeten organiseren. **We willen immers dat jongeren “zo gewoon mogelijk” op kunnen groeien én ze de extra ondersteuning krijgen als antwoord op specifieke noden.**

Om de zorg in de residentiële setting op een kwaliteitsvolle manier te organiseren, is het belangrijk te kijken welke verschillende elementen hiervoor nodig zijn. Verschillende pioniers vestigden in eerste instantie de aandacht op het belang van een open en positief leefklimaat, naast specifieke ondersteuningsnoden (Coppieters, 2018; Levrouw, 2018; Kok, 1984; Ter Horst, 1976; Triesschman, 1969; Van der Helm, 2011, 2018;). Het model van Kok (1991) is een mooi kader als insteek om naar de organisatie van residentiële jeugdhulp te kijken:

¹ <https://www.sos-kinderdorpen.be/files/sos-kd-cachet-visietekst-nl-lr-5d7fd923730c8.pdf>

Zowel bij Kok maar ook door Van der Helm (2018) wordt het leefklimaat gezien als de beleving van de sociale omgeving. Het gaat niet over het groepsgebeuren an sich maar over het ervaren van een emotionele basisveiligheid, ook binnen een collectiviteit. Uit onderzoek blijkt dat wanneer hier bewust op ingezet wordt, incidenten afnemen (Ros, et.al., 2013). Dit vraagt een bewuste denkoefening. Waarover moet nagedacht worden?

- Zoals reeds aangegeven, is het belangrijk dat er ingezet wordt op **zingeving** van jongeren. Zingeving kan geadresseerd worden met behulp van 3 vragen:
 - o Wat is voor jou van waarde?
 - o Wat past bij jou?
 - o Wat geeft je kracht?

Zingeving is dus niet alleen het formuleren van waarden, maar ook het ontdekken wat bij je past, je kracht geeft en je kan helpen om tot bloei te komen (flourishing) (Van der Helm, 2021).

Jongeren moeten het gevoel hebben dat zij in hun omgeving van betekenis zijn, hoe klein ook; dat zij bijdragen aan hun eigen traject, de omgeving, de maatschappij etc. alsook er de kans krijgen om autonoom te functioneren en te experimenteren. Peer Van der Helm (2018) geeft aan dat de interne motivatie van jongeren om hun individueel traject aan te vatten groter wordt wanneer zij een gevoel van autonomie, verbinding en competentie kunnen ervaren (Ryan & Deci, 2017)² in hun (dagdagelijks) leven. 'Zelf doen', 'fouten mogen maken' en 'motivatie' in plaats van *moetivatie*, creativiteit in plaats van volgzaamheid (Van der Helm, 2021). Inzetten op deze basisbehoeften draagt bij aan de aanwezigheid van een veilig leefklimaat in een collectiviteit.

- Jongeren moeten zich ondersteund en geprikkeld voelen en dat is enkel mogelijk vanuit de relatie met de ander. Wanneer diezelfde jongeren stress en frustraties ervaren en onvoldoende kunnen rekenen op hun emotieregulatie, dan dient steun, hulp en zorg aangeboden te worden. Dat is een 'appel' op de interne relatie (D'Oosterlinck, et.al., 2019). Vanuit dit principe is het belangrijk dat begeleiders voldoende letterlijk en figuurlijk aanwezig kunnen zijn bij de jongeren (Baart, 2004) en ruimte hebben om een relatie op te bouwen. Jongeren vinden de relaties met hun begeleiders positiever als ze openheid ervaren bij begeleiders, psychische ruimte krijgen om feedback te mogen geven en veiligheid ervaren om te mogen vertellen (jaarverslag commissie van toezicht,

² Voor meer info, zie ook: www.awleefklimaat.be

2020). Evenzeer is het in deze context belangrijk dat begeleiders de nodige professionele kennis, vaardigheden maar ook spontane eigenschappen bezitten en zij dagdagelijks daarin gecoacht worden. Reflecteren over de eigen houding, individueel en samen met het team, beslissingsruimte en het effect ervan op de jongeren moet als een rode draad door elke begeleidershouding komen (jaarverslag commissie van toezicht, 2020). Daarnaast (of daarom) is het belangrijk te investeren in een goed functionerend team dat gesteund wordt door het management (D'Oosterlinck, et. al., 2019; Edmondson, 2019). Deze uitgangspunten vormen een rode draad doorheen ons betoog. We komen hier later op terug.

- Daarnaast is het belangrijk om in te zetten op een veilige (groepsdynamische) sfeer. Dat kan te maken hebben met infrastructuur, het sociaal-ruimtelijk perspectief, aandacht voor belangrijke scharniermomenten in de groep maar ook met **het systematisch monitoren en bespreekbaar maken van het samenwonen en de aanwezige sfeer** (Levrouw, Roose, Van der Helm, Strijbosch & Vandevelde, 2018; Strijbosch, Wissink, Van der Helm, & Stams, 2019). Op deze manier geef je heel wat gewicht aan het belang van een veilig klimaat, de rol daarbij van jongeren en begeleiders en de gedeelde verantwoordelijkheid en besluitvorming. Streven naar veiligheid in een groep, kan niet gevat worden in een handleiding maar wordt ontwikkeld in een continue dialoog tussen alle betrokkenen. Veiligheid is ook niet streven naar harmonie. Veiligheid gaat er over dat men conflicten ziet als leermomenten en deze met de groep op een goede manier bespreekbaar maakt. Deze dialoog overstijgt een wekelijkse bewonersraad en moet individueel, in groep en in team met een duidelijke frequentie en op maat van jongeren, met een methodiek die passend is, georganiseerd worden. We vragen organisaties om hier beleid rond te voeren.
- Hiermee samenhangend is het belangrijk na te denken over de gehanteerde regels en afspraken in de groep. Deze zijn nodig om het dagdagelijks samenleven te structureren en moeten ruimte laten om deze voldoende af te tasten (leermomenten). Een overzichtelijk geheel van een beperkt aantal vaste regels en afspraken op leefgroepsniveau lijkt voor jongeren duidelijker te zijn. Een regel en/of afspraak is waardevol als we goed kunnen uitleggen waarom deze bijdraagt aan de ontwikkeling van jongeren. Zo niet zijn het niet zelden die regels die van een kleine futiliteit tot een escalatie leiden. Het regelmatig bespreken, evalueren en bijsturen van regels en afspraken is een belangrijke kerntaak van teams. Jongeren moeten de mogelijkheid krijgen om over afspraken te onderhandelen en bij te sturen waar nodig. Om na te denken over een kader, verwijzen we graag naar het kader dat Geert Stroobant (2017) aanreikt.
- Een belangrijk aandachtspunt en samenhangend met bovenstaande thema's, is **de mate van aan- of afwezigheid van repressie**. Repressie gaat over acties van begeleiders die voor schade kunnen zorgen bij jongeren. Ze houden meestal een vorm van willekeur, macht of dwang in. Repressie sluipt vaak (ongewild) het dagdagelijkse leven binnen. Volgens De Valk, et.al. (2017)³ bestaat repressie uit oneerlijke handelingen, controles en straf, een gebrek aan flexibiliteit en schending van de privacy. Dwang roept weerstand op met risico op escalatie. Uit haar onderzoek blijkt dat jongeren in een meer gesloten setting, meer repressie ervaren. De effectiviteit van het hulpverleningstraject vermindert naarmate er meer repressie aanwezig is. We vallen in herhaling maar de kunst is om blijvend in te zetten op een **positieve en veilige leefomgeving door jongeren, begeleiders en management**. Jongeren geven aan dat de als goed ervaren hulpverlening niet rijmt met machtsinstrumenten: begeleiders moeten jongeren continu motiveren, ondersteunen, verbinden om de doelen van de jongeren te bereiken en hun persoonlijke groei te bevorderen (Cachet).

³ Zie ook: [Definitiefproefschrift-UnderPressure.pdf](#)

- In het neerzetten van zo'n positief leefklimaat kunnen specifieke groepsmethodieken (tweede graad Kok) gebruikt worden als houvast. Deze methodieken kunnen medewerkers helpen niet in de val te trappen van een eerder doorgedreven beheersmatig werken (Van der Helm, 2017). Er zijn al heel wat van deze paradigma's ontwikkeld zoals het gedachtegoed van de "nieuwe autoriteit" en "het geweldloos verzet", dat als filosofie enerzijds nauw aanleunt bij de organisatie van een positief leefklimaat en anderzijds een aantal specifieke methodieken naar voren schuift in het omgaan met destructief gedrag.
- Het is belangrijk als organisatie te weten dat organisatorische aspecten de gewone elementen vaak onder druk kunnen zetten. Het feit dat we ons hier bewust van zijn, zorgt ervoor dat we blijvend aandachtig zijn dat organisatorische zaken nooit de ontwikkeling van jongeren onder druk kunnen zetten.

BIJZONDER ALS HET MOET

Daarnaast kan blijken dat een jongere en/of zijn netwerk specifieke ondersteuningsnoden vragen in de vorm van therapie of behandeling (derde graad model Kok). Dat is bv. nodig omwille van een (ontwikkelings)stoornis, ernstige gedrags- en emotionele problemen, omwille van onveilige contextfactoren, een mentale en/of emotionele beperking etc. Informatie die reeds voorhanden is, vullen we aan met informatie op basis van een *duurzame ontmoeting met de jongere en context*, op basis van eerdere en actuele diagnostiek en vanuit een gedeelde besluitvorming tussen de aanmelder, de hulpverlener(s) en de jongere en/of context. De afstemming tussen jongere/ouders/context en de jeugdhulp vertrekt vanuit een gelijkwaardigheid en een geloof in elkaars krachten en deskundigheid.

Wanneer de specifieke noden extra ondersteuning vragen, schakelt men samen extra ondersteuning bij door expertises met elkaar te verknopen. We stellen de ambitie om extra zorg te organiseren op de plek waar de cliënt woont en niet om de cliënt door te schuiven naar een andere plek.

Wat het aanreiken van specifieke uitgewerkte methodieken hiertoe betreft, schuiven we niet graag een aantal afgelijnde "evidence-based" good practices naar voren. We geloven in de specificiteit van methodieken en geloven dat ze in een holistische benadering bekeken moeten worden. Daarmee willen we zeggen dat elke situatie zijn tijd en context heeft en een goede aanpak bij een bepaalde jongere/context daarom niet überhaupt zal werken bij een andere jongere/context. We moeten altijd op maat en rekening houdend met de vraag van onze cliënten kritisch reflecteren over de best mogelijke benadering en aanpak. Methodieken worden aangewend om het totale hulpverleningstraject te faciliteren. Daarnaast weten we uit onderzoek dat jongeren de hulpverlening 'evalueren' aan de hand van een interne barometer: wanneer een hulpverlener authentiek in zijn job staat, zal een methodiek, protocol, doelgerichte handeling (beter) werken. De relatie met de hulpverlener is cruciaal (e.g. Van Audenhove, 2016).

Binnen deze diversiteit blijft onverminderd overeind dat jeugdhulp een plaats is die vertrekt van de verlangens en dromen van de jongeren. Rekening houdende met bovenstaand kader, vinden we het belangrijk dat de organisatie een pedagogische visie uitbouwt en bovenstaande elementen een plek geeft in haar beleid.

DE JONGERE EN HET NETWERK ALS CO-EXPERT EN CO-CREATOR

We vertrekken vanuit de idee dat hulpverlening een toegevoegde schakel is aan het leven van jongeren, ouders en het bredere netwerk. De residentiële hulpverlening is een cruciale partner om de jongere en zijn context maximaal te ondersteunen en te begeleiden. Vanuit die gedachte is het belangrijk om ons hulpverleningstraject maximaal op de situatie te doen aanhaken. Het is cruciaal dat we vertrekken vanuit de ervaringen van het betrokken netwerk, én elkaar vanuit een grote nieuwsgierigheid kunnen ontmoeten, eerder dan enkel te vertrekken vanuit de verwachting dat de jongere en het netwerk zich aanpast aan een aanbodgerichte vorm van hulp (= moeten).

Wanneer een jongere op een alternatieve plek gaat wonen, is het belangrijk dat hij ruimte en rust krijgt om deze ingrijpende maatregel te verwerken. Samen met het netwerk wordt er verwoord en geprioriteerd welke vormen van hulp aangewezen en haalbaar zijn. De jongere, zijn netwerk en de hulp nemen elkaar op een systematische en gelijkwaardige manier mee in het hulpverleningstraject en het dagdagelijks samenleven.

Caroline: luisteren. Dus echt luisteren, zeg maar. Dus horen wat degene zegt. Als je gehoord voelt, dat scheelt al de helft denk ik. Als je je gehoord voelt, dat scheelt al de helft denk ik. En dat je er ook oprecht mee bent en gewoon eerlijk bent met elkaar, dat is ook zo belangrijk. En vooral dat je samen gaat nadenken. Dus niet dat jij mij gaat vertellen hoe het allemaal moet, want jij bent de hulpverlener die het allemaal weet. En ik ben degene die het allemaal niet weet. Maar echt samen.

(Harder, Knorth, & Kuipers, 2020, p. 37)

De jongere en zijn netwerk zijn altijd meer dan enkel personen die zorg en ondersteuning nodig hebben. Hij blijft, ook en in de eerste plaats, een mens met verwachtingen en dromen, met wensen en hoop. Het is belangrijk dat de (residentiële) jeugdhulp aandacht heeft voor, waar nodig, het naar boven brengen van die verwachtingen, wensen, ..., de jongere hierin te prikkelen en hem te ondersteunen in de realisatie ervan. We betrekken elke persoon uit het netwerk en/of hulpverlener die hiertoe kan bijdragen.

Daarbij willen we dat organisaties mee nadenken en zoeken wie voor de jongere een metgezel, een vertrouwenspersoon, kan zijn die meekijkt vanuit het perspectief en belang van de jongere en hem in dit traject ondersteunt, op de goede en moeilijke momenten. De rol van vertrouwenspersoon kan geformaliseerd worden, zoals voorzien in het decreet rechtspositie. Tegelijk is het voor ons essentieel dat organisaties aangeven hoe en door wie ze deze rol in elk begeleidingstraject vanuit het perspectief van de jongere effectief ingevuld zien.

Vanuit onze visie is **geen enkele jongere zonder context**. Het is de taak om die samen met de jongere te verkennen, te versterken en te werken aan verbinding.

DE RELATIE TUSSEN JONGERE/CONTEXT EN PROFESIONAL ALS FUNDAMENT

Zoals hierboven vermeld is de relatie die begeleiders aangaan met hun jongeren en met de context een heel belangrijk fundament om verder hulpverlening op te bouwen. Jongeren geven aan dat ze gewone zaken wensen in die relatie⁴: Laat hen voelen dat ze er mogen zijn, dat de mensen rondom hen in hen geloven, dat er niet te vlug geoordeeld wordt, ook niet wanneer het al eens mis gaat. Dit veronderstelt een ruimte waarin mensen fouten mogen en moeten kunnen maken (Cachet, 2019). Daarnaast vinden ze het belangrijk dat de jongere als een co-expert gezien wordt, en de hulpverlener verbinding maakt met zijn leefwereld en die van het netwerk. Al deze zaken krijgen vorm in de interactie met de begeleider en moeten in de organisatie van residentiële hulp een plek kunnen krijgen.

Dit is allerm minst een makkelijke opdracht. Allereerst zijn begeleiders elke keer opnieuw zoekende in de relatie hoe ze zich “professioneel moeten opstellen” en wordt dit mee gekleurd door hun eigen ervaringen, waarden en normen, opleiding en door de cultuur van de organisatie. Soldevila, Peregrino, Oriol en Filella (2013, p. 290) vatten dit samen tot één concept: “*optimum professional proximity*”. Cachet geeft aan dat er moet gesproken worden van ‘nabijheid’, niet van ‘professionele nabijheid’. Daarnaast liggen de verwachtingen ten aanzien van de begeleiders hoog: ze worden omschreven als duizendpoten die sterk in hun schoenen moeten staan om de ontmoeting met de jongere alle kansen te geven, doorheen de moeilijke momenten door. Het vraagt uithouding, onvoorwaardelijke acceptatie en het telkens opnieuw kansen bieden wat allerm minst een gemakkelijke opdracht is. Daarnaast is er een pedagogische dimensie aanwezig die verwachtingen uit ten aanzien van de jongere. Uit onderzoek blijkt hoe zowel begeleiders als organisaties het gedrag van jongeren en de dynamieken in de leefgroep “onder controle” willen houden (De Valk, 2017). Dit mag echter niet het uitgangspunt van zorg zijn, willen we de juiste prikkels en leermomenten aan jongeren aanbieden. Of zoals Buber (1970, p.62) ooit heeft gesteld: **pedagogisch vruchtbaar is niet de pedagogische bedoeling, eerder de pedagogische ontmoeting.** Om niet in deze valkuil te moeten trappen, is het belangrijk dat begeleiders permanent en in teamverband gecoacht worden.

PROFESSIONELE ZORG VOOR PERSONEEL

Zoals hierboven al duidelijk werd, hangt bouwen aan goede hulp voor jongeren en hun context onlosmakelijk samen met het belang van een positief werkklimaat. Er is een positief werkklimaat als medewerkers tevreden zijn over het leiderschap van hun leidinggevenden, als teams goed functioneren, tevreden zijn, betrokken zijn op hun cliënten, ontwikkelingsperspectief zien en geen last hebben van een te hoge werkdruk (Van der Helm, 2018). Zoals dat bij jongeren het geval is, is het belangrijk dat ook begeleiders intern gemotiveerd worden en blijven om elke dag opnieuw hun relatie met de jongeren/context vorm te geven en te voeden. Vanuit de zelfdeterminatietheorie kunnen we stellen dat zij dezelfde behoeften ervaren als de jongeren: ook begeleiders willen zich competent, autonoom voelen in de manier waarop ze hun werk en professionele relaties vormgeven. Ze willen ook verbonden blijven met de cultuur van een organisatie en de sector waarin ze tewerkgesteld zijn (Broekaert, 2016; Van der Helm, 2018).

Het is essentieel dat bovenstaande noden en verlangens concreet vertaald worden in een visie op zorg voor personeel en moeten ingebed zijn in de cultuur van de organisatie. Een visie moet zich in concrete acties

⁴ <https://www.sos-kinderdorpen.be/files/sos-kd-cachet-visietekst-nl-lr-5d7fd923730c8.pdf>

op de werkvloer vertalen (Edmondson, 2019). Zo is het minimaal nodig dat er coaching is op de werkvloer en in teamverband (Broekaert, 2016; Voca training en consult, 2011), dat er tijd gemaakt wordt voor afstemming over het dagelijks samenwerken op teamvergadering, dat er een sterke opvolging is vanuit een coach/leidinggevende en dat er extra (psychologische) ondersteuning voorzien kan worden bij van ernstige incidenten. Daarnaast is het belangrijk dat er in teamverband systematisch nagedacht en afgestemd wordt over de organisatie van het leefklimaat.

VERKNOPEN MET DE BUURT

Voortbouwend op de verwachting dat alternatieve woonplekken “zo gewoon mogelijk” georganiseerd worden, vinden we het belangrijk dat er ook gewerkt wordt aan de verknoping met de ruimere omgeving en buurt. Daarbij vinden we het belangrijk dat jongeren en hun context maximaal deel kunnen nemen aan het gewone leven. Concreet houdt dit in dat jongeren gestimuleerd worden om, ofwel bestaande deelname aan vrijetijd verder te zetten, ofwel, deel te nemen aan hobbyclubs, jeugdwerk, het vrijetijdsaanbod dat lokaal georganiseerd wordt, op maat en vanuit de interesses van jongeren. Tegelijk vinden we het belangrijk dat organisaties zoeken hoe ze kunnen aansluiten bij en een meerwaarde kunnen vormen voor hun buurt, waarbij men de omgeving minstens kennis laat maken met de werking. Het is belangrijk om in te kunnen spelen op de groeiende beeldvorming van de desbetreffende buurt op die jongeren die op de alternatieve woonplek verblijven. Op die manier kunnen we ook de hulpverlening vermaatschappelijken.

HET BELANG VAN ZINGEVING

We willen bijzondere aandacht schenken aan het belang van zingeving voor jongeren in de residentiële hulp, op welke manier die ook vertaald wordt. Zingeving bevordert het competentiegevoel en geeft een toekomstperspectief (Ryan & Deci, 2017). De meest ingeburgerde manier om tot zingeving te komen is het aanbieden van een vorm van dagbesteding. Een nauwe samenwerking tussen onze vorm van zorg en dagbesteding is onontbeerlijk. We maken hier graag ook de link met het recht op onderwijs dat elke jongere, ook in de jeugdhulp, moet kunnen ervaren. Van bij het begin vinden we het belangrijk dat onderwijs mee aan tafel zit bij het uitstippelen van het traject van alle jongeren in deze verblijfsplekken. De nauwe samenwerking kan wederzijds zorgen voor verbinding en het begrip vergroten bij moeilijkere momenten in het traject.

Vanuit de principes dat een hulpverleningstraject zo ‘gewoon’ als mogelijk verloopt spreekt het vanzelf dat we er maximaal naar streven dat het wonen op een alternatieve plek geen impact heeft op lopende dagbesteding. Indien er vanuit die plek dagbesteding geactiveerd moet worden, wordt hiervoor in eerste instantie naar de reguliere actoren en activiteiten gekeken.

Zingeving hangt ook samen met het belangrijke proces van subjectificatie (Biesta, 2019). Subjectificatie is erop gericht jongeren in relatie te brengen met hun eigen vrijheid, om de kracht van die vrijheid te ontdekken, om zichzelf in en aan die vrijheid te ontdekken, om te ontdekken dat het hun vrijheid is, en om het verlangen in hen te wekken om zich op een volwassen wijze tot hun eigen vrijheid te verhouden. Vrijheid – of nauwkeuriger: volwassen vrijheid – is het steeds mee laten wegen van de vraag of dat wat je wilt doen, wat je verlangt of wat je verlangt te doen, gaat helpen bij goed leven en goed samenleven.

Daarvoor is het nodig om onze initiatieven 'in dialoog' te brengen met de wereld: met de ander en het andere. Het gaat om in de wereld zijn zonder jezelf in het centrum van de wereld te plaatsen of te wanen.

ZORG ORGANISEREN DOEN WE SAMEN

De organisatie van goede zorg wordt niet enkel gevormd in de interactie tussen de jongere, zijn netwerk en de hulpverleners; of in de regels en afspraken van de leefgroep, in een organisatie of aan het beleid. Goede zorg organiseren, doen we samen⁵.

We moeten er ons van bewust zijn dat de vormgeving van het beleid een invloed heeft op de organisatie van de hulp en de cultuur van een organisatie mee voedt. Tegelijk heeft het invloed op de manier waarop een organisatie haar personeel aanstuurt, coacht en vormt, wat op zich weer beïnvloedt hoe een jongere en zijn context benaderd worden. We staan niet los van elkaar en dragen een gedeelde verantwoordelijkheid. Van daaruit is het belangrijk dat we te allen tijde de vragen en noden van jongeren en hun context centraal zetten en dat we ons hier als beleid en voorzieningen samen, over sectoren heen, op moeten organiseren. Vanuit die overtuiging vonden we het dan ook belangrijk een richtinggevend kader te ontwikkelen dat voor initiatiefnemers als kompas kan fungeren om kwaliteitsvolle zorg te organiseren.

⁵ https://votjeugdhulp.be/sites/default/files/AWL_artikel_agora_2.pdf

“VEILIG VERBLIJF”: HOE STIMULEREN WE BEWEGING IN DE ONTWIKKELING VAN JONGEREN MET EEN COMPLEXE RUGZAK?

*Het gras groeit niet harder door eraan te trekken
maar door het water en de juiste meststof te geven
(naar Peer Van der Helm)*

SITUERING

Voortvloeiend uit het gewijzigde decreet jeugddelinquentierecht, komt de begeleiding en opvang van jongeren uit verontrustende opvoedingssituatie volledig bij de private voorzieningen te liggen. Concreet houdt dit in dat jongeren met complexe problematieken, die fysiek/emotioneel onbereikbaar zijn (al dan niet ten gevolge van in de jeugdhulp opgelopen kwetsuren), verwezen zullen worden naar de dienst- en hulpverlening in private voorzieningen waar de deur op slot “kan”, en niet meer naar de gemeenschapsinstellingen.

We vinden het vanuit Opgroeien belangrijk na te denken hoe we deze vorm van hulp zo kwaliteitsvol mogelijk kunnen organiseren. Ook deze jongeren hebben het recht om kansrijk op te groeien, ook wanneer ze voor een bepaalde periode in een meer gesloten woonvorm kunnen verblijven. Kunnen, omdat het gesloten karakter binnen elk individueel traject gedifferentieerd zal worden.

Deze visie is gebaseerd op het erkennings- en subsidiëringsbesluit voor voorzieningen in de jeugdhulp⁶, op wetenschappelijke literatuur, op heel wat gesprekken met stakeholders, op het kwaliteitskader jeugdhulp 2.0 dat in Nederland zijn ingang vond. De kwaliteitsvolle organisatie van (deze vorm van) hulpverlening is immers een gedeelde verantwoordelijkheid.

DOELGROEP

We kiezen er vanuit Opgroeien uitdrukkelijk voor om de definitie van de doelgroep breed te houden: het gaat hier om jongeren met een zware rugzak aan negatieve ervaringen en/of complexe problematieken die in zeer onveilige situaties vertoeven; én die op een bepaald moment fysiek/emotioneel quasi onbereikbaar zijn voor zichzelf, hun omgeving en/of de maatschappij, al dan niet ten gevolge van in de jeugdhulp opgelopen kwetsuren.

Om dit te kunnen bereiken zien we het “gesloten karakter” van deze vorm van hulpverlening als een modaliteit om opnieuw de verbinding aan te gaan met zichzelf, zijn netwerk, de hulpverlening en de maatschappij. Het gesloten karakter is tijdelijk van aard en wordt per traject gedifferentieerd. Deze jongeren moeten weten wanneer, hoe en waarom een bepaalde vorm van geslotenheid aangehouden wordt.

⁶ Besluit van de Vlaamse Regering van 5 april 2019 betreffende de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor voorzieningen in de jeugdhulp.

FINALITEIT

Tijdens dit verblijf wordt er een intensief hulpverleningstraject georganiseerd waarin geslotenheid individueel trajectmatig gedifferentieerd wordt. In het traject leert men de jongere en zijn context kennen vanuit een oprechte interesse en een niet-weten. Informatie uit het verleden wordt mee in rekening gebracht, voor zoverre deze relevant is voor het uit te bouwen hulpverleningstraject. Er wordt (bijkomend) interne diagnostiek georganiseerd in functie van ondersteuning en eventuele behandeling. Vanuit dit traject, worden, vanaf het begin, linken gelegd met het (intersectoraal) hulpverleningsaanbod die het traject (verder) mee kan vormgeven.

Ultieme finaliteit van hulpverlening is om terug verbinding te krijgen met de jongere en zijn netwerk; om zicht te krijgen op wat nodig is, gebaseerd op de wensen en verlangens van de jongere/zijn context, aangevuld met wat minimaal als maatschappelijk noodzakelijk geacht wordt. We zoeken samen met de jongere en belangrijke (vertrouwens-)figuren naar hoop, perspectief, een toekomst. De hulpverlening en de samenleving nemen een duidelijk engagement op om met deze groep jongeren (opnieuw) verbinding te maken. Ook de maatschappij moet haar verantwoordelijkheid nemen.

TOELEIDING

HET INTERSECTORAAL TRAJECT

Wanneer de jongere instroomt, wordt er onmiddellijk, intersectoraal, een rondetafelgesprek georganiseerd waarin verkend wordt welke noden, dromen, verlangens en vragen prioritair zijn en hoe de zorg zich zal organiseren om de situatie te deblokkeren zodat er opnieuw minder intensieve hulpverlening kan ingezet worden. Samen met alle betrokkenen wordt de situatie in beeld gebracht en wordt er een plan opgemaakt en opgevolgd.

Het lijkt ons aangewezen dat, naast de jongere en belangrijke contextfiguren, de jeugdhulpregisseur, de consulent, geestelijke gezondheidszorg en het CLB standaard op deze gesprekken aanwezig zijn. De verweven samenwerking met deze diensten en eventueel bijkomende andere hulp- en dienstverlening is essentieel. De focus ligt niet enkel op het tijdelijke traject op deze plek maar kijkt verder en zet onmiddellijk in op door- en uitstroom. De financiering die een organisatie ontvangt, staat ten dienste van een traject. Richtinggevend gaan we ervan uit dat een traject zo kort als mogelijk is en zo lang als nodig met een gemiddelde duur van één jaar. In deze is het belangrijk dat het traject op vaste momenten geëvalueerd kan worden. De hulpverleningstermijn dient in alle transparantie en samen met de cliënten en belangrijke contextfiguren opgevolgd en besproken te worden. Het is immers belangrijk dat de minderjarige goed weet wat hem te wachten staat en hij een duurzaam perspectief kan hebben.

Het lijkt ons belangrijk dat de start van dit traject een rustmoment voor de jongere, context en alle betrokkenen kan vormen. De rust geeft ons kansen om de jongere en zijn situatie als co-expert te ontmoeten. Diagnostiek wordt gebruikt om het ondersteuningsproces nog beter te faciliteren. Er wordt gekeken welke instrumenten het beste aan dit traject bijdragen. Wanneer er gekozen wordt voor een vorm van diagnostiek, wordt dit als een middel in het handelingsplan opgenomen.

Het gesloten karakter van de hulp is tijdelijk en wordt individueel trajectmatig gedifferentieerd en afgebouwd. In het individuele handelingsplan wordt te allen tijde gemotiveerd waarom een bepaalde vorm van geslotenheid wordt aangehouden.

ZINGEVING EN DAGBESTEDING

Zoals eerder gezegd, is het belangrijk om de zingeving van jongeren aan te wakkeren. Een zinvolle dagbesteding draagt daar immers toe bij bevordert het competentiegevoel en geeft een toekomstperspectief aan jongeren. Dagbesteding kan op die manier een antwoord zijn op de dromen en verlangens van jongeren. De dagbesteding krijgt, zoveel als mogelijk, zijn plaats in het gewone leven.

We vinden het belangrijk dat de jongere, van bij de start of zo vlug mogelijk, zijn normale onderwijstraject verder kan zetten. Indien dit niet mogelijk is, moet er vanaf het eerste gesprek stil gestaan worden bij het individuele (onderwijs-) traject en de stappen die daarin gezet dienen te worden om de jongere zo vlug mogelijk terug toe te leiden naar een traject in “het normale leven” dat hij aankan. Indien het onderwijstraject compleet vast zit, is het belangrijk dat er creatief nagedacht wordt hoe we de zingeving van de jongere terug zuurstof kunnen geven en hoe we hem opnieuw kunnen motiveren. Allerlei diensten, (netwerk)activiteiten en dagbestedingsprojecten kunnen hiervoor aangewend worden.

REAGEREN OP ONVEILIG GEDRAG

Jongeren hebben het recht om zich niet goed te voelen. Jongeren hebben het recht om dat te uiten. Dit gedrag moeten we zien als een belangrijke vorm van communicatie die ons kan leren wat een jongere van streek maakt, als we maar goed proberen te kijken (of beter: de jongeren ‘lezen’). We vinden het belangrijk dat jongeren binnen een veilig leefklimaat oefenterrein krijgen om dit gedrag te uiten op een manier die geen verregaande schade voor zichzelf of voor omstaanders berokkent. Dat ze zelf leren nadenken wat hen op die momenten zuurstof en/of een uitweg kan geven. Niettemin, als een jongere op een gegeven moment dermate door emoties overspoeld wordt dat dit zich uit in destructief gedrag, vormt het voor omstaanders een uitdaging om met zo’n gedrag om te gaan, én daarbij de nodige grenzen aan te geven zonder de verbinding met de jongere zwaar onder druk te zetten. We vinden het belangrijk dat organisaties goed nadenken over hoe zij zullen reageren op dergelijk gedrag, gaande van een goed gesprek tot een uitgebouwd reactiebeleid, het maken van afspraken hierover met de jongeren en teams, én de plaats van time-out en afzondering in dat beleid. Met andere woorden, een goed doordacht preventief en reactief reactiebeleid, dat geïntegreerd is in het kwaliteitsbeleid van de organisatie, is essentieel. Het is belangrijk dat begeleiders hierin opgeleid en continu gecoacht worden. Het is belangrijk dat er voortdurend kritisch wordt stilgestaan bij de cultuur en de procedures die geïnstalleerd zijn. Ter inspiratie verwijzen we hier ook graag naar het ontwikkelde en inspirerende materiaal van ICOBA – kenniscentrum dat aan de slag gaat met agressie⁷. We verwachten ook dat een protocol met de lokale politie wordt opgemaakt indien bij crisissituaties op politionele interventies beroep gedaan wordt. Zelf schuiven we graag een visie op afzondering en time-out naar voor.

⁷ <https://www.icoba.be/>

Visie op afzondering

De separeer maakt je zieker

Eva

Afzondering is een maatregel die vaak gebruikt wordt om de veiligheid voor de jongere of de omgeving te waarborgen. Tegelijk lezen we in onderzoek (Meijer, 2017; Stams & Van der Helm, 2017; Van der helm, 2017) dat de effectiviteit van het gebruik van afzondering nooit bewezen werd en vaak zorgt voor bijkomende stress, schade en trauma's. Ook verschillende jongeren bevestigen deze resultaten (Van Arragon, 2018; Van Uffelen & Dijkshoorn, 2019; Cachet, 2019). **Afzondering was voor hen een traumatische ervaring en biedt geen antwoord op de negatieve gevoelens die ze op dat moment ervaren.** Men verwoordt dat de stress voor afzondering hun gedrag extremer maakt. Door deze vorm van benadering te gebruiken, zorgen we voor bijkomende stress en trauma's. We leren jongeren op dat moment dat ze agressie kunnen doen stoppen door het gebruik van agressie. **Vanuit de missie van Opgroeien willen we dan ook niet dat jongeren afgezonderd worden.** We willen graag de ruimte nemen om samen deze ambitie na te streven. Deze mind switch zal tijd en een leerproces vragen aan begeleiders en organisaties. Om dit te kunnen doen, is het noodzakelijk zicht te krijgen op het fenomeen, zowel kwalitatief (beleid van de organisaties) als kwantitatief (uniforme registratie).

We vragen om **samen met jongeren** hierrond beleid te voeren, dit thema te bespreken en samen **alternatieve acties af te spreken als alternatief voor een afzonderingsmaatregel.** Het zoeken naar alternatieven is maatwerk. We vragen om heel bewust, na elke afzondering kritisch stil te staan bij deze afzondering en samen te zoeken naar de oorzaken die geleid hebben tot de afzondering en na te denken hoe het in de toekomst anders kan. Een kamer die voor een jongere een veilige plek moet zijn, kan nooit gebruikt worden om een jongere af te zonderen.

“Het is heel betekenisvol, ‘helend’, om ook op momenten dat je agressief bent niet verworpen te worden, om aangekeken en aangesproken te worden als mens, in je meest menselijke kant.” (Cachet-jongere)

In deze context verwijzen we ook graag naar het onderzoeksproject “ik laat je niet alleen” dat zich focust op de randvoorwaarden voor een duurzame vermindering van gedwongen afzondering. In hun rapport schenken ze onder andere aandacht aan **alternatieven om gedwongen afzondering te voorkomen.**⁸⁹ Samen activiteiten ondernemen met de jongere, zoals sporten en koken, een chill room, schakeltijd bieden zodat de jongere de nodige rust vindt, een grabbelton zijn enkele voorbeelden van alternatieven die in het rapport worden opgelijst. De praktijk binnen JeugdzorgPlus heeft aangetoond dat aandacht voor de inzet van alternatieven en het actief meenemen van medewerkers en jongeren daarin, leidt tot een beweging naar minder afzonderingen. Alternatieven die op deze manier, met en door begeleider en jongeren ontwikkeld worden, zijn effectief in het verminderen van afzonderingen, vragen om relatief weinig financiële middelen en zijn relatief gemakkelijk in te voeren.

⁸ https://www.jeugdzorgnederland.nl/wp-content/uploads/2019/06/20190531-AWRJ-Ik-Laat-Je-Niet-Alleen-Eindrapportage_.pdf

⁹ Zie ook: <https://sociaal.net/achtergrond/vorafzondering-isolatie-jongeren/>

Visie op time-out

Ook hier vertrekken we vanuit de visie dat voorkomen beter is dan genezen, en dat geldt voor alle betrokkenen. Begeleiders handelen daarom heel bewust vanuit hun relatie met de jongere, én op maat, waarin zoveel mogelijk wordt geanticipeerd op crisismomenten en het voorkomen van incidenten, die aanleiding zouden kunnen geven tot een time-out. Dit proactieve beleid kan zich bv. vertalen in afspraken over de dagelijkse omgang met elkaar, een regelmatig bezoek bij een goede vriend of de deelname aan een sportkamp of een ervaringsgericht traject etc. Het is van groot belang om gezamenlijk met het team de do's en don'ts van deze preventieve maatregelen te analyseren en uit te leren (zie ook visie op leefklimaat).

Ondanks alle goede bedoelingen en een beleid dat sterk gericht is op voorkomen, kan op een bepaald moment een traject toch helemaal vastlopen of doet er zich een ernstig incident voor waardoor het samenleven enorm onder druk komt te staan. Begrijpelijk dat er op dat moment een rustmoment voor alle partijen ingebouwd wordt. Het is goed dat een organisatie nadenkt over hoe zij zelf, vanuit hun opgebouwde relatie met de jongere, kunnen voorzien in een zinvolle time-out (bv. een ervaringsgericht traject) dat gefocust is op herstel. We geloven er sterk in dat wanneer dit vanuit de relatie kan gebeuren, dit meer impact heeft op de desbetreffende jongere en betrokkenen. Een time-out vormt een nodige pauze voor allen en is gericht op het “niet – loslaten” en op de continuïteit van het hulpverleningstraject.

In uitzonderlijke situaties kan er een beroep gedaan worden op een externe time-out (gebruik makend van de dienstverlening van een collega-organisatie). We verwachten dat dergelijke time-outs op dezelfde pedagogisch zinvolle manier gebeuren zoals hierboven beschreven en dat ze gericht zijn op herstel met de aanvankelijke organisatie en deze verder investeert in zijn relatie met de desbetreffende jongere.

Een time-out die niet gericht is op verbinding, reflectie en herstel, is nefast voor de verbinding tussen de jongere, zijn hulpverleners en de plek waar de jongere op dat moment hulp krijgt. Vanuit Opgroeien streven wij ernaar dat dergelijke time-outs niet georganiseerd worden.

Wetenschappelijke onderzoek als toetssteen

In maart 2020 startte het Steunpunt WVG - naar analogie met de multidisciplinaire richtlijn voor de geestelijke gezondheidszorg - een bijkomend onderzoek op voor de ontwikkeling van een intersectorale richtlijn voor de preventie en toepassing van afzondering en fixatie in de brede jeugdhulp. Het onderzoek betreft een juridische, mensenrechtelijke benadering én een psychologische, (ortho-) pedagogisch en geneeskundige/verpleegkundige benadering en loopt tot eind juni 2021. Bedoeling is om voor alle types van voorzieningen een uniforme richtlijn te ontwikkelen waar mogelijk, en een gedifferentieerde richtlijn waar nodig. Het onderzoek moet leiden tot handvatten voor een breed beleid inzake het preventief handelen bij onveilig gedrag en in het omgaan met afzondering en fixatie wanneer het preventieve handelen niet het beoogde effect had.

ARCHITECTURALE EN RUIMTELIJKE OMGEVING

Specifiek aan de werking van veilig verblijf is het fysieke gesloten karakter. De (bewegings-) vrijheid van jongeren wordt beperkt wanneer blijkt dat deze schadelijk is voor zijn ontwikkeling. Dit uit zich in het gesloten karakter van de infrastructuur, maar kan ook zijn plaats krijgen in het pedagogische beleid wanneer en is ten allen tijde gericht op het welbevinden van de jongere. Hier gaan we verder in op het architecturale en ruimtelijke omgeving.

Hoewel er een fysieke begrenzing in deze omgeving ingebouwd wordt, blijven we nastreven dat de jongeren in een gezonde, stimulerende en aangename plek kunnen verblijven. Het is belangrijk dat organisaties nadenken over hoe beide aspecten zich tot elkaar verhouden en hoe zich dat kan vertalen in de vormgeving van die setting. We benadrukken dat we hierbij niet uitgaan van een setting die collectief begrenst, wel van plekken die het mogelijk maken gedifferentieerd en individueel te begrenzen, op maat van en in functie van de noden van de individuele jongere. Als agentschap schuiven we een aantal heel belangrijke criteria naar voor:

- De focus moet liggen op een stimulerende, huiselijke, veilige leefomgeving, zowel binnen als buiten, waar jongeren fysieke ruimte kunnen krijgen. Daarmee bedoelen we dat we er ons bewust van moeten zijn dat een jongere met dwang in deze setting terecht komt. In welke mate kan hij ruimte krijgen om te tonen dat hij er niet wil zijn? Wat is onze ruimte voor tolerantie t.a.v. de jongere en hoe gaan we daar als organisatie mee om? En welke fysieke en mentale ruimte is er om de situatie even te kunnen ontvluchten (zie ook hieronder)? Organisaties bouwen hier een duidelijke visie over uit.
- De omgeving stimuleert de sociale interactie tussen de aanwezigen in de ruimte. De infrastructuur nodigt uit, faciliteert en is verweven met de omgeving (atelierwerking, maar ook huiselijk voor bezoek van contextfiguren, ...).
- Ingrepen die de geslotenheid en controle versterken, zijn een mogelijkheid om de vrijheid van jongeren individueel trajectmatig te beperken. Per jongere wordt er individueel gedifferentieerd. Jongeren moeten de mogelijkheid krijgen om in deze context met keuzes en vrijheden te leren omgaan. In dat opzicht is ook de beveiligende setting een belangrijk oefenterrein.
- De fysieke drempel kan jongeren ertoe weerhouden om bij moeilijke momenten de omgeving in eerste instantie te verlaten. Er zijn voldoende plaatsen in de binnen- en buitenruimte waar jongeren tot rust, op adem kunnen komen. We benoemen dit als fysieke vluchtroutes.
- Organisaties hebben een duidelijke visie op hoe ze om zullen gaan met incidenten. Er wordt samen met jongeren op voorhand, tijdens en na een moeilijk moment nagedacht wat zou helpen om uit het destructief gedrag op dat moment te kunnen ontsnappen. Wat zijn voor hen acties die zuurstof kunnen geven/de-escalerend werken? (bv. kamer, boksbal, playstation, tuin, bos, fitness, muziek enz.). Er is hierbij bijzondere aandacht voor zorg voor personeel en de samenwerking met politie.
- We willen stigmatisering ten aanzien van de jongere uitsluiten. Concreet houdt dit in dat het beveiligend kader niet duidelijk mag zijn aan de buitenkant, maar ook binnen de organisatie mag de jongere niet constant geconfronteerd worden met tralies, gesloten deuren en andere fysieke en elektronische grenzen en barrières.
- De privacy van de jongere wordt op elk moment gegarandeerd. Dit raakt aan een veelheid van domeinen, gaande van de mogelijkheid tot het hebben van persoonlijke bezittingen tot het kunnen consulteren van het eigen dossier.

HET RECHT OM EEN KLACHT TE UITEN

Jongeren, ouders en hun netwerk moeten in de organisatie een klankbord hebben om frustraties over de werking van de organisatie te uiten. In de eerste plaats hopen wij dat zij hiervoor terecht kunnen bij hun

dichte begeleiders of andere vertrouwenspersonen uit hun hulpverleningstraject. We stimuleren de idee dat jongeren binnen een veilig leefklimaat ook die zaken in dialoog kunnen brengen en zij een antwoord kunnen krijgen.

Voor die jongeren die dat moeilijker vinden, vinden we het toch belangrijk dat zij kennis hebben van hoe zij op een andere manier een klacht kunnen uiten. De toegang tot de interne klachtenprocedure is eenvoudig, effectief en kindvriendelijk.

OPVOLGING VAN HET TRAJECT

Erkenningsbesluit, inspectie en kwaliteitsbeleid

Het besluit waarin de erkenningsvoorwaarden en subsidienormen voor private voorzieningen in de jeugdhulp zijn opgenomen, wordt aangepast aan bovenstaande visietekst. Een voorziening zal dus via hun eigen kwaliteitsbeleid en zelfevaluatiesysteem een vertaling van bovenstaande visie en de daarmee gepaard gaande denkoefeningen (m.b.t. trajecten, leefklimaat, zorg voor personeel, ...) moeten kunnen aantonen aan inspectie en in bilateraal gesprek met het agentschap.

Belangrijke thema's

Daarnaast willen wij samen met de voorzieningen nadenken over de verdieping van een aantal sub-thema's in het kwaliteitsbeleid, specifiek gekoppeld aan veilig verblijf: we zullen de komende periode in kaart brengen waar wij als agentschap minimaal zicht op willen krijgen in de aanvangsperiode en daarna, alsook wat wenselijke info is voor organisaties. Samen zullen we nadenken op welke manier we zicht kunnen krijgen op deze verwachtingen (bilateraal gesprek, intervisie etc.), op de impact van deze hulpverleningsvorm en hoe we hierover tot een zinvolle uitwisseling en rapportering kunnen komen. Wij zullen hiertoe initiatief nemen in het voorjaar 2021.

Ondersteuningstraject(en)

Naast de opvolging (van de uitrol) van deze hulpverleningsvorm, willen we als agentschap verkennen hoe we organisaties maximaal kunnen ondersteunen. Een eerste aanzet is het traject leefklimaat dat door de academische werkplaats leefklimaat (AWL) vanaf mei 2021 georganiseerd wordt. In dit traject zullen kaders m.b.t. de organisatie van het leef- en werkklimaat aangereikt worden en wordt er intervisie voorzien m.b.t. implementatie. Daarnaast verkennen wij bijkomende mogelijkheden met andere initiatiefnemers - ter ondersteuning. Ook hierover zullen we concreter communiceren in 2021. Daarnaast blijven we zelf reflecteren over de governance en zullen we intervisies op verschillende niveaus organiseren.

Commissie van Toezicht

De implementatie en uitvoering van bovenstaande elementen alsook de vrijwaring van de kinderrechten en het decreet rechtspositie van de minderjarige zullen mede bewaakt worden door de commissie van toezicht, die ook werkzaam zal zijn in de organisaties veilig verblijf. Deze commissie bestaat uit maandcommissarissen die op vrijwillige basis het reilen en zeilen in de organisatie opvolgen. Elke organisatie heeft één vaste maandcommissaris. De maandcommissaris doet mee met activiteiten en heeft gesprekken met jongeren, opvoeders en directies. De maandcommissaris luistert naar de bekommernissen

van jongeren en kan ook een verbindingspersoon zijn bij conflicten¹⁰. Jaarlijks worden hun bevindingen gebundeld in het jaarrapport.

¹⁰ <https://www.kinderrechtencommissariaat.be/commissie-van-toezicht>

REFERENTIES

Baart, A. (2004). *Een theorie van presentie*. Boom: Lemma uitgevers.

Biesta, G. (2018). *Tijd voor pedagogiek*.

Brendtro, L., & du Toit, L. (2014). *Response ability pathways. Verbondenheid herstellen op basis van respect*. Leiden: Jeugdwijs B.V.

Broekaert, R. (2016). *Dienend leidinggeven*. Leuven: Lannoo Campus.

Buber, M. (1970). *Voordrachten over opvoeding en autobiografische fragmenten*. Utrecht: Bijleveld.

Commissie van Toezicht (2020). *Jaarverslag Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties 2019*. Brussel: Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties.

Coppieters, A. (2018). *Jouw voorziening, een t(e)huis? Een participatief onderzoek naar hoe de jeugdhulp het thuisgevoel van jongeren die verblijven in een jeugdhulpvoorziening kan stimuleren*. Bachelorproef. https://www.scriptiebank.be/sites/default/files/thesis/2018-09/BAP_AnnCopp_def.pdf

D'Oosterlinck, F., Soenen, B., Spriet, E., & Sel, K. (2019). *Relaties opbouwen met kinderen en jongeren in crisissituaties*. Tiel: Lannoo Campus.

De Valk, S., Kuiper, C., Van der Helm, G. H. P., Maas, A. J. J. A., & Stams, G. J. J. M. (2017). Repression in residential youth care: A qualitative study examining the experiences of adolescents in open, secure and forensic institutions. *Journal of Adolescent Research*. Doi: 10.1177/0743558417719188

Edmondson, A.C. (2019). *De onbevreesde organisatie. Creëer psychologische veiligheid op de werkvloer om innovatie en groei te stimuleren*. Amsterdam: Business contact.

Harder, A. Knort, E., & Kuiper, C. (red.). (2020). *Uithuisgeplaatste jeugdigen. Sleutels tot succes in behandeling en onderwijs*. Amsterdam: SWP Publishers.

Kok, J.W.F. (1991). *Specifiek opvoeden. Orthopedagogische theorie en praktijk*. Amersfoort, Academische uitgeverij.

Levrouw, D., Roose, R., Van der Helm, P., Strijbosch, E. & Vandeveld, S. (2018). Developing a positive living group climate in residential youth care: a single case study. *Child & Family Social Work*, 1-8. Doi: 10.1111/cfs.12467

Meijers, J. (2017). *The prison brain*. Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam.

Ros, N., Van der Helm, G. H. P., Wissink, I., Schaftenaar, P., & Stams, G. J. J. M. (2013). Institutional climate and aggression in a secure psychiatric setting. *The Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*. <https://doi.org/10.1080/14789949.2013.848460>.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory. Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. London: The Guilford Press.

Soldevilla, A. Peregrino, A., Oriol, X. & Filella, G. (2013). Evaluation of residential care from the perspective of older adolescents in care. The need of a new construct: optimum professional proximity. *Child & Family Social Work*, 18, 285-293

Stams, , & Van der Helm, G.H.P. (2017). What works in residential programs for aggressive and violent youth? Treating youth at risk for aggressive and violent behavior in (secure) residential care. In P. Sturmey (Eds.), *The wiley handbook of violence and aggression*. DOI: 10.1002/9781119057574.whbva116

Strijbosch, E. L. L., Wissink, I. B., Van der Helm, G. H. P., & Stams, G. J. J. M. (2019). Building a positive group climate together: How monitoring instruments are part of an improvement process in residential care for children. *Children and Youth Services Review*, 96, 266-277. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.11.051>

Stroobant, G. (2017). *Anders omgaan met regel- en normovertredend gedrag*. Leuven: Conota.

Ter Horst, W. (2006). *Het herstel van het gewone leven*. Ak Houten: Bon stafleu Van Loghum.

Trieschman, A. E., Whittaker, J. K., & Brendtro, L. K. (Eds.). (1969). *The other 23 hours*. Chicago: Aldine.

Van Arragon, E. (2018). *Ik ben (niet) normaal*. RovaR.

Van Audenhove, S. (2016). Overgang naar volwassenheid. Belevingsonderzoek bij jongeren die de bijzondere jeugdbijstand verlaten. Boom: Boomcriminologie (Het Groene Gras).

Van der Helm, G. H. P. (2011). *First do no harm*. Amsterdam: SWP Publishers (proefschrift VU): Amsterdam.

Van der Helm, G.H.P. (2017). *Hoop! Hoop op het gewone leven voor kinderen die het niet getroffen hebben*. Amsterdam: SWP Publishers.

Van der Helm, G.H.P. (2018). *Leefklimaat! Voor jeugdigen en volwassenen*. Amsterdam: SWP Publishers.

Van der Helm, P. (2021) Zingeving in de GGZ voor jongeren en jongvolwassenen. Zorg & SociaalWeb.

Van Uffelen, T., & Dijkshoorn, P. (2019). *Jij hebt de sleutel. Naar humane jeugdhulp zonder separeren*. Utrecht: Breindok.

Voca training en consult. (2011). *Kracht van een team*. Leuven: Lannoo Campus.